

6ο ΚΡΙΤΗΡΙΟ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗΣ Κ.Ε.Ε.

1. Διδαγμένο κείμενο

Αριστοτέλους *Ηθικά Νικομάχεια* (B 1, 7-8 και B 3, 1-2)

Οὕτω δὴ καὶ ἐπὶ τῶν ἀρετῶν ἔχει πρᾶττοντες γὰρ τὰ ἐν τοῖς συναλλάγμασι τοῖς πρὸς τοὺς ἀνθρώπους γινόμεθα οἱ μὲν δίκαιοι οἱ δὲ ἄδικοι, πρᾶττοντες δὲ τὰ ἐν τοῖς δεινοῖς καὶ ἐθιζόμενοι φοβεῖσθαι ἢ θαρρεῖν οἱ μὲν ἀνδρεῖοι οἱ δὲ δειλοί. Ὅμοίως δὲ καὶ τὰ περὶ τὰς ἐπιθυμίας ἔχει καὶ τὰ περὶ τὰς ὀργάς· οἱ μὲν γὰρ σώφρονες καὶ πρᾶοι γίνονται, οἱ δ' ἀκόλαστοι καὶ ὀργίλοι, οἱ μὲν ἐκ τοῦ οὕτως ἐν αὐτοῖς ἀναστρέφεσθαι, οἱ δὲ ἐκ τοῦ οὕτως. Καὶ ἐνὶ δὴ λόγῳ ἐκ τῶν ὁμοίων ἐνεργειῶν αἱ ἕξεις γίνονται. Διὸ δεῖ τὰς ἐνεργείας ποιάς ἀποδιδόναι· κατὰ γὰρ τὰς τούτων διαφορὰς ἀκολουθοῦσιν αἱ ἕξεις. Οὐ μικρὸν οὖν διαφέρει τὸ οὕτως ἢ οὕτως εὐθύς ἐκ νέων ἐθίζεσθαι, ἀλλὰ πάμπαν, μᾶλλον δὲ τὸ πᾶν.

Σημεῖον δὲ δεῖ ποιεῖσθαι τῶν ἕξεων τὴν ἐπιγινομένην ἡδονὴν ἢ λύπην τοῖς ἔργοις· ὁ μὲν γὰρ ἀπεχόμενος τῶν σωματικῶν ἡδονῶν καὶ αὐτῷ τούτῳ χαίρων σώφρων, ὁ δ' ἀχθόμενος ἀκόλαστος, καὶ ὁ μὲν ὑπομένων τὰ δεινὰ καὶ χαίρων ἢ μὴ λυπούμενός γε ἀνδρεῖος, ὁ δὲ λυπούμενος δειλός. Περὶ ἡδονὰς γὰρ καὶ λύπας ἐστὶν ἡ ἠθικὴ ἀρετὴ· διὰ μὲν γὰρ τὴν ἡδονὴν τὰ φαῦλα πρᾶττομεν, διὰ δὲ τὴν λύπην τῶν καλῶν ἀπεχόμεθα. Διὸ δεῖ ἤχθαι πῶς εὐθύς ἐκ νέων, ὡς ὁ Πλάτων φησὶν, ὥστε χαίρειν τε καὶ λυπεῖσθαι οἷς δεῖ· ἢ γὰρ ὀρθὴ παιδεία αὕτη ἐστίν.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

ι. α. Να χαρακτηρίσετε καθεμιά από τις παρακάτω προτάσεις ως «σωστή» ή «λανθασμένη»:

1. Η φράση «ἐν αὐτοῖς» αναφέρεται στην προηγούμενη «περὶ τὰς ὀργάς».
2. Ο ὅρος «ἕξεις» δηλώνει μια σταθερὴ συμπεριφορὰ καὶ αναφέρεται τόσο στις ἠθικὲς ἀρετὲς ὅσο καὶ στις ἠθικὲς κακίες.
3. Το «σημεῖον» εἶναι μια συμπτωματοκὴ καὶ τυχαία ἐνδειξη γιὰ κάτι.
4. Ο χαρακτηρισμὸς «ἀκόλαστος» αναφέρεται σε ἐκεῖνον ὁ οποίος, ἐνῶ ἀπέχει ἀπὸ τις σωματικὲς ἡδονές, λυπάται γι' αὐτό.

5. Το νόημα της πρότασης «διὰ δὲ τὴν λύπην τῶν καλῶν ἀπεχόμεθα» είναι ὅτι αποφεύγουμε τὴν ἠθικὴ πράξη, γιὰ νὰ μὴ βιώσουμε κάποιο δυσάρεστο συναίσθημα.

β. Σε ποίους τομείς ἢ πλευρές τῆς ζωῆς εμφανίζεται ἡ ἠθικὴ συμπεριφορὰ καὶ διαμορφώνονται οἱ ἔξεις τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς κακίας;

Μονάδες 10

ii.1. «Ὅμοίως δὲ ... οἱ δ' ἀκόλαστοι καὶ ὀργίλοι»: νὰ γράψετε τὰ ζεύγη τῶν ἀντιθέσεων ποὺ ὑπάρχουν στο προηγούμενο χωρίο καὶ νὰ δικαιολογήσετε τὴ χρήση τοῦ τρόπου τῆς ἀντίθεσης ποὺ ἐπιλέγει ὁ Ἀριστοτέλης προκειμένου νὰ ἐκθέσει τὴν ἀποψή του.

Μονάδες 10

2.«Διὸ δεῖ τὰς ἐνεργείας ποιᾶς ἀποδιδόναι· κατὰ γὰρ τὰς τούτων διαφορὰς ἀκολουθοῦσιν αἱ ἔξεις»: νὰ γράψετε τὴ σημασία ποὺ παίρνουν οἱ δύο υπογραμμισμένες ἐννοίες «ποιᾶς» καὶ «αἱ ἔξεις» στα συμφραζόμενά τους καὶ νὰ ἀναλύσετε τὴ μεταξὺ τους σχέση.

Μονάδες 10

iii. Νὰ γράψετε δίπλα στο κεφαλαῖο γράμμα καθεμιᾶς ἀπὸ τὶς προτάσεις τῆς Στήλης Α, τὸν ἀριθμὸ τῆς σωστῆς πρότασης τῆς Στήλης Β.

ΣΤΗΛΗ Α	ΣΤΗΛΗ Β
Α. Ὁ Ἀριστοτέλης πίστευε ἀκράδαντα πὺς γνώρισμα τοῦ ἀληθινοῦ φιλοσόφου εἶναι νὰ ἔχει τὸ κουράγιο ἀκόμη	1. «καὶ τὰ δημόσια ἀναιρεῖν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς ἀληθείας»
	2. «καὶ τὰ ἡδέα αἰρεῖν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς ἀληθείας»
	3. «καὶ τὰ οἰκεῖα ἀναιρεῖν ἐπὶ σωτηρίᾳ τῆς ἀληθείας».
Β. Ὁ Ἀριστοτέλης κατηγορήθηκε ἀπὸ μᾶς Ἀθηναίους γιὰ ἀσέβεια, ἐπειδὴ συνέθεσε	1. μίᾳ ἐλεγείᾳ, πρὸς τιμὴν τοῦ θανάτου τοῦ μαθητῆ τοῦ Θεόφραστου
	2. ἕνα παιᾶνα, παραδοσιακὸ ὕμνο στὸν Ἀπόλλωνα, γιὰ νὰ υμνήσει

	ένα κοινό θνητό, τον αξέχαστο φίλο του Ερμιά
	3. μια τραγωδία για την Αθήνα, όπου τη χαρακτήριζε πανέμορφη αλλά και άσχημη.
Γ. Ο Αριστοτέλης όρισε την ευδαιμονία του ανθρώπου	1. ως κατάσταση και ενέργεια της ψυχής που πλησιάζει την τελειότητα
	2. όχι ως κατάσταση, αλλά ως ενέργεια της ψυχής, με τους κανόνες της τέλειης αρετής
	3. ως κατάσταση και ενέργεια της ψυχής, με τους κανόνες μας τέλειης αρετής.
Δ. Ο Αριστοτέλης διέκρινε τελικά	1. α) το λόγον ἔχον, β) το ἄλογον, και γ) το ἡμι- ἔλογον μέρος της ψυχής
	2. α) το καθαρά λόγον ἔχον μέρος της ψυχῆς, β) το καθαρά ἄλογον και γ) το μέρος που μετέχει και του ἀλόγου και του λόγου ἔχοντος μέρους της ψυχής
	3. το καθαρά λόγον ἔχον μέρος της ψυχῆς από το καθαρά ἄλογον.
Ε. Ο Αριστοτέλης ονόμασε ἐπιθυμητικόν το μέρος μας ψυχής που έχει σχέση	1. με τη σοφία ή τη φρόνηση
	2. με τις αρετές που περιγράφουν τον χαρακτήρα του ανθρώπου
	3. με τις αρετές που αφορούν το λογικό μας.

Μονάδες 10

iv. ἐθίζεσθαι, δεῖ, ἀχθόμενος, ἦχθαι: Για καθεμιά από τις προηγούμενες λέξεις της αρχαίας ελληνικής να γράψετε μια ομόρριξη λέξη της νέας ελληνικής και για καθεμιά από τις επόμενες λέξεις: συναλλάγμασι, ἀναστρέφεσθαι να γράψετε μία περίοδο λόγου στα νέα ελληνικά, όπου η ίδια λέξη, σε οποιαδήποτε μορφή της, θα χρησιμοποιείται με διαφορετική σημασία από αυτήν που έχει στο αρχαίο κείμενο.

Μονάδες 10

ν. «Διὸ δεῖ ἤχθαί ... ὀρθὴ παιδεία αὕτη ἐστίν». Να συσχετίσετε την άποψη που διατυπώνει ο Αριστοτέλης για τον χρόνο και τον τρόπο της ηθικής εκπαίδευσης με τα όσα συζητούν ο ανώνυμος Αθηναίος και ο Κλεινίας από την Κρήτη, στο επόμενο απόσπασμα από τους Νόμους (653 a-c) του Πλάτωνα:

Αθηναίος: Λέγω, λοιπόν, ότι η πρώτη αίσθηση των παιδιών είναι η ηδονή και η λύπη και μαζί με αυτά μπαίνει για πρώτη φορά στη ψυχή τους η αρετή και η κακία. Η φρόνηση όμως κι οι αληθινές και σταθερές γνώμες αποτελούν ευτύχημα αν μπουv στην ψυχή κάποιου έστω στα γεράματα. Είναι τέλειος, εν πάση περιπτώσει, ο άνθρωπος που θα αποκτήσει αυτά τα αγαθά και οτιδήποτε περιέχεται σ' αυτά. Θεωρώ επομένως εκπαίδευση («παιδείαν») την πρώτη αρετή που μπαίνει στις ψυχές των παιδιών. Η ηδονή, η φιλία, η λύπη και το μίσος, αν μπουv σωστά στις ψυχές εκείνων που δεν έχει αφυπνιστεί ακόμη μέσα τους ο ορθός λόγος, και όταν, αφού συνειδητοποιήσουν την ύπαρξή του, συμφωνήσουν με αυτόν στο ότι έχουν εξασκηθεί σωστά στις ανάλογες συνήθειες, αυτή η συμφωνία είναι η αρετή στο σύνολό της. Το κομμάτι της όμως που ανατράφηκε σωστά σχετικά με τις ηδονές και τις λύπες ώστε να μισεί αμέσως όσα πρέπει να μισεί, από την αρχή ως το τέλος, και να αγαπά όσα πρέπει ν' αγαπά, αυτό ακριβώς αν αποκόψεις από το λόγο και το ονομάσεις εκπαίδευση, θα κάμεις σωστά σύμφωνα με τη δική μου τουλάχιστον γνώμη.

Κλεινίας: Κι αυτά που είπες προηγουμένως, καλέ μου φίλε, για την παιδεία («παιδείας»), κι αυτά που λές τώρα, μου φαίνονται σωστά.

(Μετάφραση: Β. Μοσκόβης. Νομική Βιβλιοθήκη, Αθήνα 1988).

2.ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

Ξενοφώντας, Λακεδαιμονίων Πολιτεία IV 5-7

Στη Λακεδαιμονίων Πολιτείαν ο Ξενοφών επαινεί, μεταξύ άλλων, τους νόμους του Λυκούργου, με βάση τους οποίους η εκπαίδευση των Σπαρτιατών συνέβαλε στη διαμόρφωση της κατάλληλης αρετής τους. Οι νόμοι παρουσιάζονται σε χρονολογική σειρά, από τη γέννηση μέχρι τα γηρατειά, ενώ η σημασία τους επιτονίζεται συχνά σε αντίθεση προς εκείνους των άλλων Ελλήνων.

[5] καὶ αὕτη δὴ γίγνεται ἡ θεοφιλεστάτη τε καὶ πολιτικωτάτη ἔρις, ἐν ἣ ἀποδέδεικται μὲν ἄ δεῖ ποιεῖν τὸν ἀγαθόν, χωρὶς δ' ἑκάτεροι ἀσκοῦσιν ὅπως αἰεὶ κράτιστοι ἔσονται, ἐὰν δέ τι δέη, καθ' ἓνα ἀρήξουσι* τῇ πόλει παντὶ σθένει.

[6] ἀνάγκη δ' αὐτοῖς καὶ εὐεξίας ἐπιμελεῖσθαι. καὶ γὰρ πυκτεύουσι* διὰ τὴν ἔριν ὅπου ἂν συμβάλωσι διαλύειν μέντοι τοὺς μαχομένους πᾶς ὁ παραγενόμενος κύριος. ἦν δέ τις ἀπειθῆ τῶ διαλύοντι, ἄγει αὐτὸν ὁ παιδονόμος ἐπὶ τοὺς ἐφόρους· οἱ δὲ ζημιούσι μεγαλείως, καθιστάναι βουλόμενοι εἰς τὸ μήποτε ὀργὴν τοῦ μὴ πείθεσθαι τοῖς νόμοις κρατῆσαι.

[7] τοῖς γε μὴν τὴν ἡβητικὴν ἡλικίαν* πεπερακόσιν, ἐξ ὧν ἤδη καὶ αἱ μέγιστα ἀρχαὶ καθίστανται, οἱ μὲν ἄλλοι Ἕλληγες ἀφελόντες αὐτῶν τὸ ἰσχύος ἔτι ἐπιμελεῖσθαι στρατεύεσθαι ὅμως αὐτοῖς ἐπιτάττουσιν, ὁ δὲ Λυκούργος τοῖς τηλικούτοις νόμιμον ἐποίησε κάλλιστον εἶναι τὸ θηρᾶν, εἰ μὴ τι δημόσιον κωλύοι, ὅπως δύναιντο καὶ οὗτοι μηδὲν ἥττον τῶν ἡβόντων στρατιωτικὸς πόνους ὑποφέρειν.

Λεξιλόγιο

*ἀρήξουσι (του ρ. ἀρήγω) = θα βοηθήσουν,

* πυκτεύουσι (του ρ. πικτεύω) = πυγμαχούν,

* τὴν ἡβητικὴν ἡλικίαν = τὴν ἡλικία πάνω ἀπὸ 20 χρονῶν.

ΕΡΩΤΗΣΕΙΣ

i. Να μεταφράσετε στη νεοελληνική γλώσσα το τμήμα του αδίδακτου κειμένου «τοῖς γε μὴν τὴν ἡβητικὴν ἡλικίαν... πόνους ὑποφέρειν».

Μονάδες 10

ii. Να εξηγήσετε τη συμβολή της ἔριδος στην εκπαίδευση των Σπαρτιατῶν, καθώς επίσης την ἀρχὴ που θέσπισε ὁ Λυκούργος για ὅσους υπερέβαιναν τὴν ἡβητικὴν ἡλικίαν.

Μονάδες 10

iii. α. «ἀσκοῦσιν», «ἄγει», «ζημιούσι», «ἐπιτάττουσιν»: Να μεταφέρετε τους ρηματικούς τύπους στον Αόριστο α', και να εξηγήσετε τη διαφορά που προκαλείται στο νόημα με την αλλαγή του χρόνου των ρημάτων·

β. «ἔρις», «ἄ», «ἕνα», «σθένει», «ισχύος», «τηλικούτοις»: Κάνοντας τις απαραίτητες αλλαγές (στην πτώση, τον αριθμό ή και το γένος) στους προηγούμενους γραμματικούς τύπους, να τους τοποθετήσετε στα κενά των επόμενων προτάσεων και περιόδων ώστε να παράγεται το σωστό νόημα.

1. οὐκοῦν εἴ τι _____ πράττεται, ἰσχυρῶς πράττεται, καὶ εἴ τι ἀσθενεία, ἀσθενῶς; (Πλάτων, Πρωταγόρας 332b).

2. τὴν μὲν ἀσέλγειαν, ᾧ ἄνδρες δικασταί, καὶ τὴν ὕβριν, _____ πρὸς ἅπαντας ἀεὶ χρῆται Μειδίας, οὐδέν' οὐθ' ὑμῶν οὔτε τῶν ἄλλων πολιτῶν ἀγνοεῖν οἴομαι (Δημοσθένης, Κατὰ Μειδίου 1).

3. οὔτε γὰρ ἂν ἀδικώτερον οὐδένας ἡμῶν εὗροιτε _____ συμφοραῖς περιπεπτωκότας, οὔτ' ἐκ πλείονος χρόνου πρὸς τὴν ὑμετέραν πόλιν οἰκειότερον διακειμένους (Ισοκράτης, Πλαταϊκός 2).

4. πολλὰ μὲν ὑπῆρχε τοῖς ἡμετέροις προγόνοις _____ γνώμη χρωμένοις περὶ τοῦ δικαίου διαμάχεσθαι (Λυσίας, Ἐπιτάφιος 17).

5. δοκῶ οὖν μοι ἐγὼ παρακαλεῖν σε, ὥσπερ ἔφη Ὅμηρος τὸν Σκάμανδρον πολιορκούμενον ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως τὸν Σιμόεντα παρακαλεῖν, εἰπόντα· Φίλε κασίγνητε, _____ ἀνέρος ἀμφοτέροί περ σχῶμεν, (Πλάτων, Πρωταγόρας 340a).

6. κατὰ ξυστάσεις τε γιγνόμενοι ἐν πολλῇ _____ ἦσαν, οἱ μὲν κελεύοντες ἐπεξιέναι, οἱ δέ τινες οὐκ ἔωντες (Θουκυδίδης, Ἱστορία, 2.21.3).

Μονάδες 10

iv. α. «οἱ δὲ ζημιούσι μεγαλείως, καθιστάναι βουλόμενοι εἰς τὸ μήποτε ὀργὴν τοῦ μὴ πείθεσθαι τοῖς νόμοις κρατῆσαι»: Να γράψετε τη συντακτική λειτουργία των τεσσάρων υπογραμμισμένων τύπων.

β. «ὅπως ... ἔσονται», «ὅπως δύναιντο... ὑποφέρειν»: Να αναγνωρίσετε συντακτικά το εἶδος των δύο προτάσεων, και να δικαιολογήσετε τον τρόπο εκφοράς τους.

Μονάδες 10

ΕΝΔΕΙΚΤΙΚΕΣ ΑΠΑΝΤΗΣΕΙΣ

ΔΙΔΑΓΜΕΝΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

i. α. 1 Λ, 2 Σ, 3 Λ, 4 Σ, 5 Σ

β. Σύμφωνα με το πρώτο απόσπασμα σε όλες τις περιστάσεις της καθημερινής μας ζωής οι πράξεις μας οδηγούν στη διαμόρφωση των έξεων της αρετής και της κακίας. Συγκεκριμένα, στις διαπροσωπικές μας σχέσεις οι πράξεις μας και η εν γένει συμπεριφορά μας προς τους άλλους μας κάνει να γίνουμε δίκαιοι ή άδικοι. Επιπλέον, στις καταστάσεις που περιέχουν το στοιχείο του φόβου οι πράξεις και η συνήθεια να αισθανόμαστε φόβο ή θάρρος μας κάνει να γινόμαστε ανδρείοι ή δειλοί. Τέλος, σχετικά με τον τρόπο που αντιμετωπίζουμε τις επιθυμίες μας είναι δυνατόν να γίνουμε σώφρονες ή ακόλαστοι και σχετικά με τον τρόπο που αντιμετωπίζουμε την οργή γινόμαστε πράοι ή οργίλοι.

ii.1. Στο χωρίο αυτό αντιτίθενται οι έννοιες «σώφρονες – ακόλαστοι» και «πράοι - οργίλοι». Το πρώτο αντιθετικό ζεύγος δίνει τα χαρακτηριστικά των ανθρώπων ανάλογα με τον τρόπο που αντιμετωπίζουν τις επιθυμίες. Αυτοί που δείχνουν εγκράτεια και αντιστέκονται στις επιθυμίες τους είναι σώφρονες ενώ όσοι υποκύπτουν στις επιθυμίες ξεπερνώντας το μέτρο είναι ακόλαστοι. Το δεύτερο αντιθετικό ζεύγος περιγράφει τους ανθρώπους ανάλογα με τον τρόπο που συμπεριφέρονται σε περιπτώσεις που δημιουργείται οργή. Αυτοί που αντιδρούν με ηρεμία και αυτοσυγκράτηση είναι πράοι ενώ όσοι ξεσπούν με υπερβολικό τρόπο και δεν μπορούν να συγκρατηθούν είναι οργίλοι. Η παρουσία των αντιθετικών αυτών ζευγών επιτρέπει να καταλάβουμε πως ο Αριστοτέλης δεν εξοστρακίζει τα πάθη από τη ζωή των ανθρώπων, θέλει απλώς να υποδείξει τον σωστό τρόπο αντιμετώπισής τους. Επίσης, η παρουσία τους κάνει εναργέστερη τη σκέψη του φιλοσόφου και δεν αφήνει καμία απορία για τις ιδιότητες που αποκτούν οι άνθρωποι πράττοντας με τον ένα ή τον άλλο τρόπο στις περιστάσεις που περιγράφεται. Αξιοσημείωτο είναι πως οι δύο θετικές έννοιες που αντιστοιχούν στις ηθικές αρετές προηγούνται (σώφρονες-πράοι) ενώ οι δύο αρνητικές έννοιες που αντιστοιχούν στις θετικές κακίες ακολουθούν (ακόλαστοι - οργίλοι). Με τον τρόπο αυτό δίνεται έμφαση στη θετική συμπεριφορά που μπορούν (και πρέπει) να επιδείξουν οι άνθρωποι.

2. Παρουσιάζοντας μια σειρά παραδειγμάτων από καθημερινές περιστάσεις, ο Αριστοτέλης συμπεραίνει πως από την επανάληψη όμοιων ενεργειών δημιουργούνται τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα. Όπως διαβάζουμε αλλού στα Ηθικά Νικομάχεια, συμβαίνει και το αντίστροφο: οι έξεις γίνονται η πηγή των αντίστοιχων ενεργειών, και έτσι δημιουργείται ένας κύκλος. Ας πάρουμε ως παράδειγμα την ανδρεία: συνηθίζοντας να περιφρονούμε τους κινδύνους γινόμαστε ανδρείοι, και, αφού γίνουμε ανδρείοι, μπορούμε να αντιμετωπίζουμε ακόμη καλύτερα αυτά που προκαλούν φόβο.

Οι έξεις, δηλαδή τα μόνιμα στοιχεία του χαρακτήρα του ανθρώπου, προκύπτουν μέσω του εθισμού με την επανάληψη όμοιων ενεργειών. Ο όρος «έξις» που αποδίδει τα διαμορφωμένα πλέον χαρακτηριστικά του ανθρώπου προέρχεται από το ρήμα «ἔχω» και την παραγωγική κατάληξη -σις που δηλώνει ενέργεια του υποκειμένου. Η αρχική σημασία της λέξης ήταν η κατοχή, η απόκτηση και η προσπάθεια για την απόκτηση και η μεταγενέστερη σημασία ήταν η ιδιότητα που απέκτησε κάποιος και την έχει πλέον μόνιμα αφού επανέλαβε κάτι τόσες φορές ώστε να του γίνει συνήθεια. Η αριστοτελική έξις έχει ηθικό περιεχόμενο και, μαζί με τις δυνάμεις και τα πάθη, συνιστά «τά γινόμενα ἐν τῇ ψυχῇ». Επειδή η λέξη έχει ουδέτερη έννοια, δηλαδή είναι δυνατόν να υπάρχουν αγαθές έξεις αλλά και κακές έξεις, ο Αριστοτέλης θα επισημάνει την ανάγκη της απόδοσης ποιότητας στις ενέργειες που οδηγούν στις έξεις. Η ποιοτική διαφορά είναι αυτή που θα καθορίσει την απόκτηση καλών ή κακών έξεων. Οι καλές ενέργειες θα οδηγήσουν στις καλές έξεις και συνεπώς τις ηθικές αρετές και το αντίθετο θα συμβεί με τις κακές ενέργειες. Γι' αυτό, καταλήγει ο φιλόσοφος, έχει πολύ μεγάλη σημασία ο εθισμός από νεαρή ηλικία σε σωστές ενέργειες.

iii. Α 3, Β 2, Γ 2, Δ 2, Ε 2.

iv. ἐθίζεσθαι → συνήθεια, ἐθιμο, εθιστικός κ.ά.

δει → δεοντολογία, δέηση, ενδεής κ.ά.

ἀχθόμενος → ἀχθος, ἀχθοφόρος, επαχθής κ.ά.

ἤχθαι → αγωγή, αγωγήμος, ἀγημα κ.ά.

συναλλάγμασι → Θα ταξιδέψω στην Ιαπωνία και γι' αυτό πήγα στην τράπεζα να μετατρέψω τα χρήματά μου σε συνάλλαγμα.

ἀναστρέφεσθαι → Δεν ήθελε να με κοιτάξει στα μάτια μετά από αυτό που έκανε. Ανέστρεψε το βλέμμα του και κοίταζε αλλού όσο τον μάλωνα.

ν. Βασική άποψη στη διδασκαλία του Αριστοτέλη, όπως φαίνεται στο πρωτότυπο κείμενο είναι πως η ηθική αρετή σχετίζεται με την ευχαρίστηση και τη δυσαρέσκεια. Εδώ διακρίνουμε κάτι από τα πρώτα βήματα της ψυχολογίας, της οποίας θεμελιωτής θεωρείται από πολλούς ο Αριστοτέλης. Η ηθική συνδέεται στενά με συναισθήματα και επιθυμίες (ενώ κάποιες θεωρίες τη σχετίζουν με το διανοητικό, κυρίως, μέρος του ανθρώπου). Ως απόρροια της θέσης αυτής προκύπτει το συμπέρασμα του Αριστοτέλη πως η πιο σωστή αγωγή είναι αυτή που μας κάνει ικανούς να χαιρόμαστε με ό,τι αξίζει και να λυπούμαστε για ό,τι αξίζει. Στη διατύπωση αυτή ο Αριστοτέλης μνημονεύει -με σεβασμό- τον δάσκαλό του τον Πλάτωνα που είχε παρόμοιες απόψεις.

Όπως φαίνεται στο παράλληλο κείμενο από τους Νόμους του Πλάτωνα, εκπαίδευση είναι η πρώτη αρετή που μπαίνει στις ψυχές των παιδιών. Καθώς η ηδονή και η λύπη είναι τα πρώτα συναισθήματα που νιώθουν τα παιδιά, είναι σημαντικό να τα νιώθουν για τις ανάλογες πράξεις: για πράξεις αρετής να νιώθουν ηδονή και για πράξεις κακίας να νιώθουν λύπη. Αυτή είναι μια διαδικασία που θα εμπεδωθεί στην ψυχή των παιδιών πριν ακόμα αποκτήσουν ορθό λόγο και όταν γίνει πλέον αυτό θα συμφωνήσουν, συνειδητά πλέον, πως έχουν εξασκηθεί να νιώθουν τα σωστά συναισθήματα στις αντίστοιχες συνθήκες. Συνεπώς, και για τον Πλάτωνα η εκπαίδευση έχει να κάνει με τη συσχέτιση της ηδονής με τις αγαθές πράξεις και της λύπης με τις κακές πράξεις στις άγουρες ψυχές των παιδιών.

ΑΔΙΔΑΚΤΟ ΚΕΙΜΕΝΟ

i. Για αυτούς όμως που έχουν περάσει το εικοστό έτος της ηλικίας τους, από τους οποίους διορίζονται πλέον και αυτοί που έχουν τα σπουδαιότερα αξιώματα, ενώ οι άλλοι Έλληνες τους αφαιρούν την υποχρέωση να φροντίζουν τη δύναμή τους αλλά τους υποχρεώνουν να εκστρατεύουν, ο Λυκούργος για τους ανθρώπους σ' αυτή την ηλικία έβγαλε νόμο να είναι πολύ καλή ενασχόληση το κυνήγι, αν δεν τους εμποδίζει κάτι στη δημόσια ενασχόλησή τους, για να μπορούν κι αυτοί να υπομένουν τις στρατιωτικές κακουχίες όχι λιγότερο από τους εφήβους.

ii. Η συμβολή της έριδας στην εκπαίδευση των Σπαρτιατών ήταν πολύ σημαντική γιατί χάρη στο συναγωνισμό που είχαν προσπαθούσαν διαρκώς να γίνουν καλύτεροι και με τον τρόπο αυτό να βοηθήσουν και το κράτος. Όσοι υπερέβαιναν την ηβητική ηλικία και δεν έπαιρναν μέρος στον

ανταγωνισμό μπορούσαν, σύμφωνα με τη νομοθεσία του Λυκούργου, να ασχοληθούν με το κυνήγι για να κρατηθούν ακμαίοι και δυνατοί.

iii. α. ἀσκοῦσιν → ἤσκησαν

ἄγει → ἤξε

ζημιούσι → ἐζημίωσαν

ἐπιτάττουσιν → ἐπέταξαν

Τα ρήματα στον αόριστο δείχνουν πράξη που έγινε συνοπτικά στο παρελθόν.

β. 1 ἰσχύι, 2 ἦ, 3 τηλικαύταις, 4 μιᾷ, 5 σθένος, 6 ἔριδι

iv. α. καθιστάναι → τελικό απαρέμφατο, αντικείμενο στη μετοχή βουλόμενοι

ὄργην → υποκείμενο στο απαρέμφατο κρατῆσαι

τοῦ μή πείθεσθαι → έναρθρο απαρέμφατο, αντικείμενο στο απαρέμφατο κρατῆσαι

τοῖς νόμοις → αντικείμενο στο απαρέμφατο πείθεσθαι

β. «ὅπως ... ἔσονται» → δευτερεύουσα πλάγια ερωτηματική που εκφέρεται με οριστική γιατί δηλώνει το πραγματικό,

«ὅπως δύναιντο... ὑποφέρειν» → δευτερεύουσα τελική που εκφέρεται με ευκτική του πλαγίου λόγου γιατί εξαρτάται από ρήμα ιστορικού χρόνου (ἐποίησε).